

מבט יהודי בנושא

הנגשת מוסדות הקהילה לאנשים עם מוגבלות

מבוא

בשנים האחרונות, הולכת וגוברת בישראל המודעות לצורכיהם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות, והיא באה לידי ביטוי, בחוק שחקקה הכנסת לפני כשני עשורים, הלוא הוא "חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות תשנ"ח-1998", שמטרתו "להגן על כבודו וחירותו של אדם עם מוגבלות ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים...".¹

כחלק מחוק זה, נחקק בשנת 2005 "פרק הנגישות", הקובע את החובה להנגיש מבנים כך שאנשים עם מוגבלות יוכלו להשתמש בו בחופשיות, והוא חל הן על מקומות ציבוריים שבאחריות המדינה והרשויות הציבוריות הן על מקומות ציבוריים שבאחריות גופים פרטיים, כגון שטחי מסחר.

מטרת נייר עמדה זה היא לבחון את דעת ההלכה בשאלת הנגשתם של מוסדות הדת הקהילתיים.

נקודת המבט היהודית

מנקודת המבט היהודית, הנגשת מוסדות הדת הקהילתיים לאנשים עם מוגבלות היא בגדר תוספת הידור מצווה במבנה הציבור, והיא משקפת גם את יחס הקהילה הראוי לכבוד האדם על פי היהדות, כמפורט להלן.

- 1. ההנגשה כתוספת הידור מצווה במבנה.** ההלכה מגדירה בבירור מה נכלל בגדר תוספת הידור מצווה בחפץ או במבנה המשמש לצורך מצווה. אחד מן הקריטריונים הוא: הנגשת חפץ או מבנה המאפשרת שימוש רב יותר בו היא בגדר הידור מצווה.² משום כך, הנגשת מבנה ציבור לאנשים עם מוגבלויות מוסיפה למבנה הדת הקהילתי הידור מצווה מבחינה הלכתית.
- 2. הנגשה כביטוי ראוי לתרומתו הייחודית של כל אדם.** חכמי המשנה קבעו כבר לפני כאלפיים שנה כלל גדול: "ואל תהי בז לכל אדם".³ כלומר, אסור לזלזל בשום אדם. קביעה זו נובעת מן האמונה שהשם ברוך הוא העניק לכל אדם ערך ייחודי, ושכל אדם יכול לתרום תרומה ייחודית לקהילה.⁴ משום כך, הנגשת מבני ציבור קהילתיים לאנשים עם מוגבלות משקפת את הערכת הקהילה שכל אחד מחבריה יכול לתרום לה, כולל מי שהם עם מוגבלות.
- 3. ההנגשה כביטוי ראוי לערך האדם וכבודו.** התורה אומרת שכל אדם נברא בצלם א-לוהים: "כִּי בְּצַלְם אֱ-לֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט, ו). צלם האלוהים באדם משמעו שנשמתו הרוחנית של האדם אינה תלויה במצבו הפיזי או במוגבלות גופנית.⁵ משום כך, הנגשת מבני ציבור קהילתיים לאנשים עם מוגבלות משקפת את הערך והכבוד הראוי לכל אדם מנקודת מבט תורנית.

לסיכום. רבני צהר רואים בהנגשת המוסדות הקהילתיים לאנשים עם מוגבלות תוספת משמעותית בהידור ההלכתי של מבני הציבור, וביטוי ראוי ליחס הקהילה לערך האדם וכבודו האדם על פי היהדות.

ארגון רבני צהר קורא לכל קהילה וקהילה לקדם במבני הדת שלהן תהליך של הנגשה. בכלל זה ראוי שכל קהילה תציב את שיפור ההנגשה כאחת המטרות בתכנית השנתית הקהילתית.

¹ על פי סעיף 2 לחוק.

² מן התלמוד עולה שחכמים קבעו שיש להקל בדינים מסוימים העוסקים בטומאה וטהרה, כדי להנגיש את המקדש למספר רב ככל האפשר של בני אדם (חגיגה כב ע"א), והדבר מעיד על החשיבות שבהנגשת מקומות קודש. החתם סופר, הדין בחידושיו לתלמוד בשאלת הידורו של אתרוג בעל כתמים שנגרמו מחמת השימוש הרב בו, סבור שהכתמים, המבטאים שימוש מרובה בו, הם בגדר הידור מצווה (סוכה לו ע"א). בדומה לזה, נראה שגם הנגשתו של בית הכנסת לכל מבקש ה' היא בגדר הידור מצווה.

בדומה לזה התיירו כמה מן הפוסקים לאנשים עם מוגבלות להשתתף בעבודת ה', גם במחיר הקלות הלכתיות מסוימות. עיין למשל: שו"ת חבל נחלתו (סימן ט, סעיף ו) בשאלת עליית נכים לתורה; שו"ת ציץ אליעזר (חלק טו, סימן כא) בשאלת ברכת כוהנים על ידי כוהן שקולו נחלש מאוד; הרב יעקב אריאל, "נישואי חרש" תחומין לה.

³ משנה אבות, פרק ד, משנה ג.

⁴ כך על פי הסברו של בעל "תפארת ישראל" למשנה זו.

⁵ התורה אוסרת לצער את הזולת. כל התנהגות הפוגעת בזולת אסורה על פי ההלכה ומנוגדת מהותית לתורת ה'. התורה מדגישה במיוחד את האיסור לצער את החלשים בחברה ואסרה במפורש לצער את הגר. ואומר בעניין זה בעל ספר החינוך (מצווה סג): "שנמנענו מלהונות הגר אפילו בדברים, והוא אחד מן האומות שנתגייר ונכנס בדתינו [...]". ואף על פי שאנו מוזהרים בזה בישראל, וזה כיון שנכנס בדתינו הרי הוא כישראל, הוסיף הכתוב לנו אזהרה בו [...] לפי שענין האונאה אליו קרובה יותר מבישראל, כי הישראל יש לו גואלים שתובעין עלבוניו".

לצערנו, אנשים עם מוגבלויות מועדים יותר לצער בגלל מוגבלותם, ודווקא משום כך החובה מן התורה להימנע מלצער אותם גדולה יותר. החשש שאנשים עם מוגבלות יהיו מנותקים מעבודת ה' מתואר היטב בדבריו של בעל משאת בנימין (שו"ת סימן סב), בבואו לדון בשאלת עליית עיוור לתורה. בראשית דבריו הוא מזכיר את פסקו של "בית יוסף", שאסור לעיוור לעלות לתורה. ולפני שהוא מברר את הסוגיה בעצמו, בעל "משאת בנימין" מביא טעם לעיסוקו בסוגיה זו. וזה לשונו: "כי זה עתה לעת זקנתי חשכו הרואות בארובות. ותכהנה עיני מראות. ולפי אשר עלתה במחשבה של הרב ז"ל יגרשני מלהסתפח בנחלת ה' ותורת אמת חיי עולם, לבלתי אחשב במספר המנויין לעלות. ולכן אמרתי וגמרתי בלבי חלילה לי מלעזוב את דרך עץ החיים ומלאחוז בענפיה אהבתי זאת התעודה מימי קדם קדמתה. משפטה ודתה. וגם לעת זקנתי בל אשליכה. ובה אתהלכה. ואפתח בדבר הלכה. לראות על מה עשה לי הרב ככה".